

XCENTRIC

7 d'abril
20.00h
Auditori CCCB

L'enigma de la fotografia

A través de tres pel·lícules de gèneres i plantejaments molt distants, aquest programa reflecteix la fascinació que ha produït des dels seus orígens la capacitat que té la fotografia de fer visible l'invisible, que ha portat fins i tot a assignar-li atributs sobrenaturals.

Tenint en compte els fonaments d'una ontologia basada en una creença immutable en les imatges, i en el poder de conversar amb l'invisible, el cinema va extreure del registre de la fotografia espiritista els elements d'una gramàtica formal en què els fenòmens d'aparicions i desaparicions en pantalla constitueixen els marcadors essencials de la seva naturalesa màgica.

Prenent com a punt de partida *Le Portrait spirite*, on Georges Méliès interpreta el paper d'un fotògraf que retrata una jove amb els seus poders psíquics, l'artista nord-americana Rebecca Baron proposa a *Detour de Force* un retrat pertorbador de Ted Serios, personatge atípic de la cultura popular nord-americana dels anys seixanta, capaç de produir impressions en pel·lícules Polaroid amb els seus pensaments. Si Méliès exaltava, mitjançant els seus trucs òptics, el caràcter meravellós de la imatge fotogràfica, Rebecca Baron se situa en l'examinació del tractament mediàtic, fent de Ted Serios i de les seves fotografies mentals (*thoughtography*) l'objecte d'una atracció mòrbida privada d'imaginació.

El projecte de desmitificació de la fotografia que es denuncia a *Detour de Force* sembla capaç de trobar en una pel·lícula industrial produïda per la Societat Nord-americana de Química el seu reflex en negatiu. Concebuda per valorar certs oficis invisibles de la indústria cinematogràfica (en particular els relacionats amb el treball al laboratori) i explicar científicament com es produeix la creació d'imatges en el cinema, *The Alchemist in Hollywood* fa que el neòfit s'enfronti a un grau d'abstracció gairebé impenetrable, idèntic a la màgia inexplicable de la imatge fotogràfica.

Un programa de Jonathan Pouthier, responsable de programació del departament de cinema del Centre Pompidou (Paris).

Le Portrait spirite, Georges Méliès, 1903, sense so, 2 min; ***Detour de Force***, Rebecca Baron i Doug Goodwin, 2014, 30 min; ***The Alchemist in Hollywood***, American Chemical Society, 1940, 28 min. [Projecció en vídeo.]

«Mentre que els antics alquimistes van fracassar en trobar la pedra filosofal, amb la qual haurien pogut transformar qualsevol metall en or, els alquimistes de Hollywood van descobrir la seva pròpia pedra filosofal en un minúscul cristall de bromur de plata. Ajuntant milers d'aquests cristalls, les bobines de pel·lícula, sensibles a la llum, es transformen en un or meravellós, el del romanç, l'educació i l'espectacle.»¹ ***The Alchemist in Hollywood***

«Les arts plàstiques, per respondre a la necessitat de revisió absoluta dels valors reals en la qual a dia d'avui totes les ments hi coincideixen, faran referència llavors a un model purament interior, o no ho seran pas.»² André Breton

Des de el sonat procés a París, el 1875, amb el qual anava a segellar l'avenir de la fotografia espiritista a França, el fotògraf i mèdiu Edouard Isidore Buguet es va veure condemnat per haver volgut, a canvi de remuneració,

revelar i reproduir mitjançant la fotografia aparicions fantasmals d'éssers desapareguts. La capacitat que té la fotografia de fer visible allò imperceptible ha fascinat i alimentat un inconscient col·lectiu propens a reconèixer-li un conjunt d'atributs sobrenaturals. Tenint en compte els fonaments d'una ontologia basada en una creença immutable en les imatges i al fet de poder conversar amb allò invisible, el cinema va extreure del registre de la fotografia espiritista els elements d'una gramàtica formal de la qual els fenòmens d'aparicions i desaparicions a la pantalla constitueixen els marcadors essencials de la seva naturalesa màgica. Al seu assaig *Ontologie de l'image photographique* («Ontologia de la imatge fotogràfica»), on es qüestiona la naturalesa de la imatge cinematogràfica, André Bazin agafa del misticisme cristià —especialment el de la relíquia del Sant Sudari de Torí, on apareix per transferència el rostre de Crist— els elements d'una analogia a través de la qual la fotografia es manifesta com el vestigi d'un conjunt de creences ancestrals que

preserven els éssers de la seva desaparició ineducable. La il·lusió que indueix la imatge fotogràfica, i que tendeix a confondre qualsevol cosa amb la seva reproducció, aquesta «al·lucinació vertadera»³ segons Bazin, s'oposa a l'impuls racionalista pel qual la traducció mecanitzada i fotoquímica d'allò real apareix com la condició d'una emancipació. En aquesta dialèctica on allò racional i allò irracional s'oposen, l'objectivitat ontològica de la fotografia i la seva part màgica conviden a reconsiderar la naturalesa de les imatges cinematogràfiques segons els termes de complementarietat dels enfocaments. El raonament lògic, que tendeix a oposar allò que reemplaça la realitat i allò imaginari, es desdibuixa en benefici d'una definició que privilegia la indistinció entre allò visible i allò perceptible. Jugant amb aquest antagonisme, el programa *L'enigma de la fotografia* proposa reactivar la naturalesa ontològicament doble de la imatge fotogràfica, element principal de la fascinació que exerceix la imatge cinematogràfica a l'inconscient dels espectadors. En el variat repartiment de les característiques atribuïdes a la fotografia —de la revelació inconcebible d'un món inconscient al racionalisme científic monolític—, aquesta proposició articula de nou els elements d'un enigma la resolució del qual resideix invariablement oberta a múltiples interpretacions.

Prenent com a punt de partida el paper d'un fotògraf espiritista que, amb els seus poders psíquics, retrata una jove (*Le Portrait spirite*, 1903), el cineasta prestidigitador Georges Méliès ret homenatge a aquesta tradició de la fotografia, condemnada per superxeria, demostrant la superioritat tècnica de la il·lusió cinematogràfica. A l'hora protocol·lari —Méliès exposa amb l'ajut d'una pancarta el procediment de l'efecte fos sense recórrer al fos en negre— com espectacular, el joc de màgia en què entremisen allò animat i allò inanimat demostra les possibilitats del cinematògraf per realitzar una sèrie de transferències reversibles a voluntat en les quals el volum dels cossos no es limita forçosament a la planura del suport. La propensió de fer, i després desfer, els processos que originen l'aparició d'una imatge fotogràfica es recull en el origen l'aparició d'una imatge fotogràfica

es recull en el cinema de Méliès com una manera de perpetuar indefinidament l'estat d'indecisió, propici a múltiples interpretacions. Si Méliès exalta, mitjançant els seus trucs òptics, el caràcter meravellós i màgic de la imatge fotogràfica, l'artista nord-americana Rebecca Baron es situa en l'examinació del tractament mediàtic de Ted Serios, un personatge atípic de la cultura popular nord-americana dels anys 60 capaç de produir impressions en pel·lícules Polaroid amb els seus pensaments. Concebut únicament a partir d'arxius (pel·lícules amateur, gravacions de televisió o inclús gravacions sonores), el seu assaig cinematogràfic *Détour de Force* (2014) confecciona el retrat inquietant d'aquest botons d'hotel convertit en objecte d'una atracció mòrbida privada d'imaginació. Qüestionant els informes, a l'hora complementaris i contradictoris, de la imatge fixa i la imatge animada, aquest film amb aires surrealistes repeteix la història de la fotografia espiritista, de la qual les freqüents acusacions han propiciat més el seu declivi que l'èxit. Fascinant i patètic, aquest personatge d'una ficció ben real encadena fins l'esgotament sessions de fotografies mentals (*thoughtography*) a la intimitat de salons privats o a l'arena pública i mediàtica. Traient profit de les seves proeses psíquiques contra l'alcohol, el conillet d'Índies d'aquesta experiència dirigida pel psiquiatra nord-americà Jule Eisenbud s'enfonsa en una bogeria autodestructiva, passant irremeiablement d'estar dotat de capacitats sobrenaturals a ser un mentider patològic. El projecte de desmitificació de la fotografia que es denuncia a *Détour de Force* sembla capaç de trobar en una pel·lícula industrial produïda per la Societat dels Estats Units de Química el seu reflex en negatiu. Concebuda per valorar alguns oficis invisibles de la indústria cinematogràfica (en particular els relacionats amb el treball de laboratori, el dels químics sense els quals l'espectacle no seria possible a Hollywood), *The Alchemist in Hollywood* («L'alquimista de Hollywood») (1940) explica científicament com es produeix la creació d'imatges al cinema. Al límit de l'intel·ligible, les gracioses i austeres explicacions que es succeeixen a la pantalla fan que el neòfit s'enfronti a un grau d'abstracció gairebé impenetrable, idèntic a la inexplicable màgia de la imatge fotogràfica.

Jonathan Pouthier, març de 2016, París

¹ Cita de la pel·lícula *The Alchemist in Hollywood* («L'alquimista de Hollywood»), 1940.

² André Breton: «Le surréalisme et la peinture» («El surrealisme i la pintura»), a *La révolution surréaliste* («La revolució surrealista»). París, Gallimard, 1965.

³ André Bazin: «Ontologie de l'image photographique» («Ontologia de la imatge fotogràfica»), a *Qu'est-ce que le cinéma?* («Què és el cinema?»). Cerf, París, 1985, p. 16.

Propera projecció: ***Música d'imatges noves***

Dijous 14 d'abril, 20.00h.

